

Ewa Łaźniewska, Dorota Czyżewska

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

REGIONY UCZĄCE SIĘ NA PRZYKŁADZIE FRANCJI

Streszczenie: Artykuł dotyczy koncepcji regionu uczącego się (*learning region*) umiejscowionego w trzech obszarach literaturowych: uczenia się regionalnego, klastrów i sieci powiązań, a także instytucji wspierania innowacyjności. Podstawy teoretyczne *learning regions* stanowią przyczynek do analizy regionów francuskich jako uczących się oraz do określenia systemu wspierania ich przewagi konkurencyjnej, zwłaszcza na przykładzie Bretanii. Poziom rozwoju innowacyjności poszczególnych regionów we Francji jest zróżnicowany – pomimo dominacji działań prowadzonych w Ile-de-France, obserwuje się liczne inicjatywy podejmowane w tej dziedzinie w pozostałych regionach tego kraju. Regiony francuskie o wiodącej pozycji w dziedzinie innowacji regionalnej można dziś określić jako uczące się, na efekty działań pozostałych należy jeszcze poczekać.

Słowa kluczowe: region uczący się, rozwój regionalny, regiony francuskie, zróżnicowania regionalne.

1. Wstęp

W artykule zostały poruszone niektóre aspekty teoretyczne związane z koncepcją uczącego się regionu przez pryzmat ewolucji tego pojęcia w literaturze oraz samych korzeni i powiązania z innymi koncepcjami, np. odnoszącymi się do innowacyjności. W świetle tego, co nakreśla literatura, autorki próbują wykazać, na ile regiony francuskie są regionami uczącymi się i jak wygląda system wspierania ich przewagi konkurencyjnej. Poziom rozwoju poszczególnych regionów we Francji, zwłaszcza w dziedzinie innowacyjności, jest zróżnicowany, co pokazała analiza wskaźników w ujęciu regionalnym dotyczących sfery B+R. Dysproporcje w nakładach na badania i rozwój, liczbie pracowników zatrudnionych w tym obszarze czy liczbie studentów studiów wyższych w ujęciu regionalnym pokrywają się także ze zróżnicowaniem rozwoju poszczególnych regionów w kwestii liczebności i obszaru działania instytucji wsparcia innowacji. Podejmując próbę zaklasyfikowania regionów Francji do grupy regionów uczących się, należy zauważyć, że nie wszystkie z nich można określić jako *learning regions*. Na to miano z pewnością zasługują takie regiony, jak: Ile-de-France, Rodan-Alpy, Midi-Pyrénées, PACA, Bretania – charakteryzujące się wysokimi osiągnięciami w dziedzinie B+R i rozwoju infrastruktury instytucjonalnej wspierającej innowacje. Pozostałe regiony podejmują w ostatnich latach liczne ini-

cjatywy mające na celu podniesienie poziomu konkurencyjności regionalnej głównie poprzez działania w obszarze innowacyjności i transferu technologii, można więc zauważyć, że są one na drodze procesu uczenia się, jednak na efekty ich działań należy jeszcze poczekać.

2. Regiony uczące się – ewolucja koncepcji i jej korzenie

W latach 80. nastąpiła wyraźna orientacja polityki regionalnej w kierunku zwiększania się roli potencjału endogenicznego. Z początkiem lat 90. poziom regionalny stał się gorącym tematem naukowych i praktycznych rozważań. Kluczowe instytucje polityczne, takie jak Bank Światowy, OECD i Unia Europejska, jak również wiele rządów krajowych, doszły do przekonania, że gospodarka globalna jest gospodarką „opartą na wiedzy”. W konsekwencji przyjęto, że sukces konkurencyjny zależy od zdolności do efektywnego tworzenia i wykorzystywania wiedzy. Stąd pojawiła się nagła potrzeba firm, społeczności, regionów oraz krajów, aby inwestować w edukację i szkolenie większą część zasobów, niż było to czynione wcześniej. Od początku lat 90. termin „uczący się region” (*learning region*) zaczął się pojawiać w literaturze dotyczącej geografii ekonomicznej. Wiedza w regionie nie jest tu czymś wyuczonym raz na zawsze, różni aktorzy (firmy, organizacje) muszą uczestniczyć w utrzymywaniu jej aktualności, reprodukowaniu i przetwarzaniu. Dlatego właśnie procesy uczenia się stały się tak istotne, ponieważ to dzięki nim pojawia się nowa wiedza, a istniejąca wiedza jest przenoszona.

Termin „uczące się regiony”¹ został zainicjowany w publikacjach, wśród których znajdowały się prace M. Storpera oraz klasyczne opracowanie dotyczące przewagi konkurencyjnej krajów autorstwa M. Portera (1990), wskazujące na wzrastającą specjalizację przemysłową w rozwiniętych gospodarkach. Stwierdzono, że sektory oraz branże wyspecjalizowane w uczeniu się posiadają odmienną geografie aglomeracji w ograniczonej liczbie lokalnych regionów rdzeniowych. Regiony te rozwinęły szczególne zwyczaje uczenia się, które przywiodły Storpera do nazwania ich „regionalnymi światami produkcji”. Stwierdzone odmienne regionalne światy produkcji w każdym z tych przypadków korespondują z różnorodnymi światami produktowymi i odpowiadają one różnym regionalno-sektorowym kombinacjom elementów pochodzących z tych światów, a więc każdy z tych systemów jest regionalną gospodarką relacyjnych zasobów². Tym rozważaniom towarzyszy bardzo ważne stwierdzenie, że globalizacja gospodarki wspiera różnice regionalne, a nie powoduje ich likwidacji.

¹ Szersze odniesienie do literatury zaprezentowano w artykule E. Łązniewska, *Uczący się region, terytorialne systemy produkcyjne a procesy globalizacji. Synteza współczesnych teorii*, [w:] *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionalny*, red. A. Jewtuchowicz, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2004, s. 43-54.

² M. Storper, *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, The Guilford Press, New York 1997, s. 162-163.

Termin „uczący się region” stał się modny, kiedy zastosował go R. Florida w swoim artykule. Według tego autora: „Regiony stają się centralnym punktem tworzenia wiedzy i uczenia się w nowym wieku globalnego, intensywnie wykorzystującego wiedzę kapitalizmu i w rezultacie stają się uczącymi się regionami. Uczące się regiony funkcjonują jako obszary gromadzenia i magazynowania wiedzy i pomysłów i zapewniają podstawowe środowisko lub infrastrukturę, które przyczyniają się do przepływu wiedzy, idei oraz uczenia się”³.

Wiążący się z koncepcją uczącego się regionu powiększający się zasób literatury, który jest starszy niż samo pojęcie „uczącego się regionu”, odnosi się innowacyjności. Jest to niewątpliwie obszar, z którego czerpie ta koncepcja. Dla rozwoju wiedzy o „uczącym się regionie” bardzo ważne było stwierdzenie, że przestrzenne skupianie się uczestników zaangażowanych w tym samym regionie ułatwia innowacyjność, choć niekoniecznie ogranicza się do niego.

Kolejnym obszarem, z którego czerpie koncepcja uczącego się regionu, jest literatura dotycząca dystryktów przemysłowych. Procesy globalizacji światowej gospodarki pobudzają firmy i innych aktorów do współpracy na poziomie regionalnym w celu osiągnięcia większych korzyści oraz zredukowania stopnia niepewności wynikającego ze złożoności środowiska ekonomicznego⁴. B. Asheim skupił się na czynnikach umożliwiających i ograniczających procesy uczenia się na poziomie regionalnym.

Ważną publikacją dotyczącą uczących się regionów jest artykuł K. Morgana w „Regional Studies” z 1997 r. Udowadnia on zbieżność między odrębnymi obszarami – badaniami nad innowacyjnością oraz geografiami gospodarczą – poprzez pryzmat uczącego się regionu. Czerpiąc z opracowań ewolucyjnej ekonomii politycznej, podkreśla znaczenie, jakie dla rozwoju regionalnego ma interaktywny model innowacyjności. Całość rozważań odnosi do nowej generacji miar polityki regionalnej Unii Europejskiej poprzez studium przypadku dotyczące innowacyjności regionalnej w Walii. Głównym zamiarem artykułu Morgana była próba połączenia niektórych koncepcji paradygmatu sieciowego (takich jak innowacyjność interaktywna oraz kapitał społeczny) z problemami rozwoju regionalnego w Europie. Autor zaprezentował również krytyczną ocenę konsekwencji dystrybucyjnych takiej strategii⁵.

Podkreślając znaczenie procesu uczenia się, podkreślano również fakt, że uczenie się jest procesem społecznym, który przebiega najlepiej w sytuacji bliskości przestrzennej, gdyż pozwala to na częste interakcje pomiędzy elementami ludzkimi i tym samym prowadzi do obfitszych i gęstszych strumieni wiedzy wymienianych między nimi w sposób bardziej efektywny. Innymi słowy, możliwości innowacyjne są podtrzymywane w regionalnych społecznościach, które dzielą ze sobą wspólny zasób wiedzy.

³ R. Florida, *Toward the learning region*, „Futures” 1995, 27 (5), s. 528.

⁴ B. Asheim, *Industrial Districts as Learning Regions. A Condition for Prosperity*, *Studies Technology, Innovation and Economic Policy*, University of Oslo, Oslo 1995, s. 10.

⁵ *The Learning Region*, R. Rutten, F. Boekema, Edward Elgar UK, 2007, s. 3.

Podsumowując, można stwierdzić, że koncepcja uczącego się regionu czerpie z trzech głównych obszarów literaturowych: uczenia się regionalnego; klastrów i sieci powiązań; instytucji innowacyjności. Uczenie się regionalne podkreśla proces uczenia się oraz wymiar przestrzenny tego procesu. Klastry i sieci powiązań kierują naszą uwagę na to, jak może być zorganizowany proces uczenia się. Instytucje innowacyjności wskazują na materialną i niematerialną infrastrukturę wspierającą uczenie się i innowacyjność. Koncepcje te zachodzą na siebie. Zatem niektóre klastry i sieci powiązań mają wymiar regionalny, podczas gdy inne mają większy zasięg. Instytucje innowacyjności mogą się odnosić do regionu, ale również do kraju. Stwierdzamy, że uczące się regiony można znaleźć tam, gdzie te trzy pojęcia zachodzą na siebie konceptualnie. Gdy regionalne uczenie się ma miejsce w regionalnych sieciach powiązań i jest wspierane przez regionalne instytucje innowacyjności, można mówić o uczącym się regionie.

3. Regiony francuskie w świetle koncepcji regionu uczącego się

Jak wynika z literatury przedmiotu, uczenie się regionu jest procesem dynamicznym. Jeśli dany region określa się mianem uczącego się, oznacza to, że poszczególni uczestnicy systemu są zaangażowani w proces uczenia się pozwalający na rozwój wiedzy, umiejętności i innych kompetencji niezbędnych do podnoszenia innowacyjności i utrzymania pozycji konkurencyjnej regionu. Analiza funkcjonowania i rozwoju gospodarczego regionu w świetle koncepcji regionu uczącego się oznacza zatem zapoznanie się z działaniami podejmowanymi w dziedzinie innowacji regionalnej, a ściślej w obszarze tworzenia i transferu wiedzy i umiejętności⁶. Zaproponowane podejście odpowiada jednej z definicji regionu uczącego się, którego najważniejszym elementem jest struktura instytucji strategicznie nastawionych na wsparcie technologiczne, proces uczenia się i rozwój gospodarczy⁷. Takie rozumienie regionu uczącego się stanowi podstawę dalszej analizy pozycji regionów we Francji w dziedzinie innowacji i instytucjonalnego systemu jej wsparcia.

3.1. Wybrane wskaźniki innowacyjności w regionach francuskich

Francja wyróżnia się na tle innych krajów UE dominującą rolą regionu stołecznego Ile-de-France, a w konsekwencji – scentralizowaniem podejmowanych działań w licznych dziedzinach życia gospodarczego, w tym w obszarze innowacji i transferu technologii. Mimo zasadniczej roli w rozwoju ekonomicznym kraju odgrywanej

⁶ D. Maillat, L. Kebir, „*Learning region*” et systèmes territoriaux de production, „Revue d'Économie Régionale et Urbaine”, nr 3, Bordeaux 1999, s. 440.

⁷ D. Keeble, C. Lawson, B. Moore, F. Wilkinson, *Collective learning processes, networking and institutional thickness in the Cambridge Region*, „Regional Studies”, vol. 33.4, 1999, s. 321.

Tabela 1. Liczba studentów uczelni wyższych w regionach francuskich w latach 2001-2007

Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alzacja	64 368	65 233	67 077	67 110	67 296	67 490	66 103
Akwitania	94 843	98 237	100 083	101 197	103 223	103 601	103 506
Owernia	41 282	41 959	42 879	42 770	42 646	41 965	42 083
Dolna Normandia	36 589	37 211	37 321	37 134	37 595	37 410	36 547
Burgundia	39 238	39 856	40 315	41 091	41 825	41 488	40 596
Bretania	104 048	106 332	109 703	109 957	110 214	108 121	106 701
Centre	57 944	58 209	58 506	58 429	58 526	56 963	55 969
Szampania	37 675	37 849	38 907	39 131	39 586	39 081	38 923
Korsyka	5114	5 095	5 037	5 129	5 352	5 504	5 571
Franche-Comte	32 065	32 649	33 377	33 418	33 475	32 085	31 558
Górna Normandia	48 196	49 367	50 216	50 266	50 906	49 863	48 953
Ile-de-France	565 242	579 877	597 504	601 139	600 841	593 459	585 962
Langwedocja	87 798	90 539	92 200	91 904	92 686	90 522	88 852
Limousin	21 192	21 569	22 162	22 108	22 320	21 871	21 430
Lotaryngia	75 899	76 289	78 002	78 587	78 290	76 749	75 014
Midi-Pyrenees	111 620	113 611	113 597	114 436	114 017	112 881	110 183
Nord-Pas-de-Calais	149 494	151 947	153 713	156 843	157 226	154 135	153 400
PACA	153 895	155 869	158 023	157 581	157 297	154 265	152 560
Kraj Loary	100 615	102 408	103 777	105 156	107 544	107 033	107 511
Pikardia	39 007	39 759	40 818	40 553	41 151	40 840	40 630
Poitou-Charantes	44 368	45 709	46 144	45 884	46 566	45 821	44 549
Rodan-Alpy	220 756	224 601	231 418	233 843	237 166	235 906	234 610
Francja metropolitarna	2 131 248	2 174 175	2 220 779	2 233 666	2 245 748	2 217 053	2 191 211

Źródło: *Indicateurs régionaux de la Recherche et de l'Innovation*, Direction de l'évaluation, de la perspective et de la performance, janvier 2009.

przez Paryż, w ostatnich latach obserwuje się aktywny rozwój regionów peryferyjnych, co jest zgodne z priorytetami francuskiej polityki regionalnej⁸.

Dla pokazania zmian zachodzących w dziedzinie innowacji i B+R w regionach francuskich wybrano cztery wskaźniki o kluczowym znaczeniu w koncepcji regionu uczącego się: liczbę studentów uczelni wyższych, procentowy udział wydatków na B+R w PKB regionu, liczbę pracowników zatrudnionych w sektorze B+R, a także liczbę jednostek badawczych uznawanych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Badań (tab. 1-4). Wysoki poziom wykształcenia pracowników regionu jest warunkiem koniecznym regionalnego procesu uczenia się poprzez transfer wiedzy do praktyki gospodarczej, dyfuzję innowacji. Liczba studentów studiów wyższych świadczy o potencjale innowacyjnym danego regionu i jego pozycji konkurencyjnej. W 2007 r. 26,7% studentów odbywało studia wyższe w regionie stołecznym, w drugim w kolejności ze względu na liczbę studentów regionie (Nord-Pas-de-Calais) od-

Tabela 2. Procentowy udział wydatków na B+R w PKB regionów francuskich w latach 2001-2007

Region	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Alzacja	1,4	1,56	1,58	1,54	1,55	1,52	1,58
Akwitania	1,58	1,6	1,63	1,62	1,62	1,42	1,19
Owernia	2,45	2,45	2,42	2,42	2,43	2,1	1,85
Dolna Normandia	0,97	0,97	0,98	0,95	0,96	1,02	0,94
Burgundia	1,03	0,96	1	0,93	0,93	0,86	0,92
Bretania	1,62	1,72	1,63	1,57	1,57	1,5	1,54
Centre	1,6	1,48	1,51	1,54	1,54	1,49	1,5
Szampania	0,59	0,75	0,78	0,72	0,69	0,68	0,74
Franche-Comte	1,97	1,99	2,09	1,89	1,91	1,89	2,28
Górna Normandia	1,38	1,4	1,44	1,58	1,57	1,52	1,44
Ile-de-France	3,33	3,32	3,15	3,11	3,13	3,01	3,04
Langwedocja	2,11	2,14	2,01	2,08	2,06	2,35	2,47
Limousin	0,73	0,76	0,81	0,79	0,79	0,73	0,88
Lotaryngia	1,14	1,1	1,11	1,09	1,09	1,03	1,09
Midi-Pyrenees	3,19	3,56	3,66	4,15	4,18	3,9	4,1
Nord-Pas-de-Calais	0,71	0,7	0,71	0,67	0,68	0,64	0,64
PACA i Korsyka	1,8	1,82	1,8	1,82	1,8	1,77	1,67
Kraj Loary	1,01	0,9	0,96	0,88	0,89	0,98	0,88
Pikardia	1,62	1,56	1,12	1,1	1,09	1,07	1,31
Poitou-Charantes	0,79	0,83	0,84	0,77	0,79	0,73	0,83
Rodan-Alpy	2,55	2,73	2,57	2,47	2,49	2,52	2,59
Francja metropolitarna	2,13	2,16	2,1	2,08	2,09	2,03	2,05

Źródło: jak w tab. 1.

⁸ *Territorial Reviews. France*, OECD Publishing 2006, s. 66-67.

setek ten wyniósł jedynie 7% (tab. 1). Obserwując dynamikę zmian liczby studentów uczelni wyższych (rok 2001 przyjęto za rok bazowy), zauważa się wzrost liczby studentów w większości regionów. Największą dynamiką wzrostu w 2007 r. charakteryzowały się następujące regiony: Akwitania, Korsyka, Kraj Loary i Rodan-Alpy; dynamika wzrostu w Ile-de-France była dodatnia, jednak niższa niż w wymienionych regionach, co potwierdza odnotowaną powyżej tendencję do szybszego tempa rozwoju regionów peryferyjnych w porównaniu z Ile-de-France.

Analizując udział wydatków na badania i rozwój w stosunku do PKB wytworzonego w regionach, należy stwierdzić, że istnieje znaczne zróżnicowanie w poziomie tych wydatków między poszczególnymi regionami, niemniej jednak obserwuje się stabilny wzrost tych wydatków w obrębie danego regionu (tab. 2). Ponadto jedynie dwa regiony: Midi-Pyrenees (4,1% w 2007 r.) i Ile-de-France (3,04% w 2007 r.) osiągnęły 3-procentowy udział wydatków na B+R w PKB, co było priorytetem strategii lizbońskiej ogłoszonej przez UE w 2000 r.; wartość tego wskaźnika dla Francji metropolitarnej w 2007 r. wyniosła 2,05%.

Tabela 3. Liczba pracowników zatrudnionych w sektorze B+R w regionach francuskich w latach 2004-2006

Region	2004	2005	2006
Alzacja	8228	8369	8 966
Akwitania	11 495	10 671	11 564
Owernia	7 382	6 763	6 596
Dolna Normandia	4 082	4 185	4 301
Burgundia	4 543	4 211	4 470
Bretania	13 373	12 973	13 873
Centre	10 440	10 027	10 091
Szampania	2 738	2 830	2 904
Franche-Comte	5 744	5 878	6 432
Górna Normandia	6 611	6 331	6 170
Ile-de-France	137 786	135 415	137 716
Langwedocja	11 543	11 787	12 597
Limousin	1 655	1 504	1 810
Lotaryngia	7 238	6 856	7 293
Midi-Pyrenees	22 577	23416	24 244
Nord-Pas-de-Calais	7 767	7 596	8 018
PACA i Korsyka	23 979	24 371	24 768
Kraj Loary	10 139	10 679	10 821
Pikardia	4 693	4 620	5 036
Poitou-Charantes	3 857	3 580	4 179
Rodan-Alpy	39 329	40 720	41 699
Francja metropolitarna	345 199	342 782	353 548

Źródło: jak w tab. 1.

Tabela 4. Liczba jednostek badawczych w regionach francuskich uznawanych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Badań w latach 2004-2007

Region	2004-2007
Alzacja	98
Akwitania	122
Owernia	56
Dolna Normandia	51
Burgundia	36
Bretania	109
Centre	72
Szampania	41
Korsyka	6
Franche-Comte	39
Górna Normandia	47
Ile-de-France	965
Langwedocja	127
Limousin	23
Lotaryngia	87
Midi-Pyrenees	110
Nord-Pas-de-Calais	136
PACA	253
Kraj Loary	105
Pikardia	40
Poitou-Charantes	63
Rodan-Alpy	261
Francja metropolitarna	2847

Źródło: jak w tab. 1.

Liczbę pracowników zatrudnionych w obszarze B+R należy rozpatrywać w powiązaniu z liczbą funkcjonujących w danym regionie jednostek badawczych (tab. 3 i 4). W regionie stołecznym w 2006 r. pracowało 39% pracowników zatrudnionych w sektorze B+R w całej Francji metropolitarnej, a w latach 2004-2007 funkcjonowało 33,9% jednostek badawczych uznawanych przez Ministerstwo Szkolnictwa Wyższego i Badań. Drugim w kolejności w kwestii liczby pracowników sektora B+R był region Rodan-Alpy, gdzie w 2006 r. było ich zatrudnionych 11,8%, a trzecim – regiony PACA i Korsyka łącznie, gdzie pracowało 7% pracowników w tej dziedzinie. Udział jednostek naukowych regionów Rodan-Alpy i PACA w ogólnej liczbie jednostek naukowych na poziomie Francji metropolitarnej wyniósł w 2007 r. 9%. 109 jednostek badawczych w Bretanii plasuje ten region na 8. miejscu pod względem ich liczebności we Francji w latach 2004-2007.

3.2. Instytucje wsparcia innowacji na przykładzie Bretanii

Regiony francuskie cechują się dużą aktywnością w dziedzinie stymulowania innowacji i nowych technologii. Władze regionalne są coraz bardziej świadome konieczności podnoszenia innowacyjności regionów dla sprostania konkurencji ze strony innych regionów we Francji i UE. We Francji funkcjonują różnorodne instytucje oraz organizacje państwowe i regionalne mające na celu wspieranie innowacji i transferu technologii na poziomie regionalnym, a ich liczba i charakter zależą od potrzeb regionu⁹. Niemal w każdym regionie działają następujące agendy rządowe: DRIRE¹⁰ (Regionalne Dyrekcje Przemysłu, Badań i Środowiska), CRT (Centra Zasobów Technologicznych), ADEPA (Państwowa Agencja Rozwoju Produkcji Zautomatyzowanych), OSEO, ARIST (Regionalne Agencje Informacji Naukowej i Technicznej). Ponadto każdy region posiada CRITT – Centra Innowacji i Transferu Technologii, a przy radach regionalnych działają komitety konsultacyjne ds. badań i rozwoju technologicznego. Zadaniem delegatów rządu ds. badań i technologii (DRRT) jest koordynacja prac regionalnych doradców technologicznych. Podstawowym zadaniem wymienionych struktur jest promowanie i upowszechnianie nowych technologii, ich transfer do MŚP, tworzenie kultury innowacyjnej w regionach, doradztwo techniczne i finansowe dla sektora przedsiębiorstw. Jako że sieć wsparcia instytucjonalnego stworzona przez ośrodki wsparcia innowacji zapewnia warunki do skutecznego współdziałania podmiotów na szczeblu regionalnym, odległość geograficzna dzieląca partnerów gospodarczych nie stanowi bariery nie do pokonania¹¹.

Bretania – z kwotą 1,1 mld euro przeznaczoną w 2005 r. na B+R oraz wydatkami przedsiębiorstw w tej dziedzinie w wysokości 64%¹² – plasuje się w czołówce regionów francuskich o najwyższym poziomie innowacyjności. W 2007 r. region ten zajął 9. miejsce pod względem udziału wydatków na B+R w PKB (1,54%). Bretania jest czwartym regionem francuskim pod względem liczby uzyskanych patentów (676 w 2003 r.). W 2005 r. 13 przedsiębiorstw bretońskich zostało laureatami konkursu Ministerstwa Badań w kategorii Młode Innowacyjne Przedsiębiorstwo, w 2006 r. liczba laureatów wyniosła 12. W 2007 r. zostało rozpoczętych 108 prac doktorskich

⁹ B.K. Matusiak, *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości – przesłanki, polityka i instytucje*, rozprawa habilitacyjna, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, Radom-Lódź 2006, s. 242.

¹⁰ Do 2008 r. na poziomie krajowym funkcjonowała jedna DRIRE dla każdego z regionów i jedna wspólna DRIRE dla trzech regionów zamorskich. Reorganizacja Ministerstwa Ekologii, Energii, Zrównoważonego Rozwoju i Zagospodarowania Przestrzennego (fr. MEEDDAT) doprowadziła do utworzenia nowych Regionalnych Dyrekcji Środowiska, Zagospodarowania i Mieszkalnictwa (DREAL). Pierwszych 8 tego typu dyrekcji zostało stworzonych w marcu 2009 r., powodując de facto likwidację istniejących uprzednio DRIRE

¹¹ F. Bougrain, *Les enjeux de la proximité institutionnelle lors du processus d'innovation*, „Revue d'Économie Régionale et Urbaine”, nr 4, Bordeaux 1999, s. 768.

¹² B. Rul, *Le secteur privé finance les deux tiers des dépenses bretonnes de recherche et développement*, „Octant” nr 114, octobre 2008, s. 44

w ramach konwencji CIFRE¹³, przy zaangażowaniu 64 przedsiębiorstw bretońskich i 83 laboratoriów uniwersyteckich z regionu. Na terenie regionu funkcjonuje 11 centrów technicznych, 3 platformy technologiczne oraz regionalny inkubator Emergys. Poza tym należy wymienić sieć rozwoju technologicznego RDT Bretagne, regionalną agencję promocji innowacji Bretagne Innovation, sieć wymiany dobrych praktyk Noé, Bretagne Valorisation – strukturę powołaną do życia w 2006 r. przez 4 uniwersytety działające w Bretanii i 2 szkoły o profilu inżynierskim w celu stworzenia platformy współpracy między naukowcami a partnerami społeczno-gospodarczymi¹⁴. Agencja regionalna Bretagne Innovation została utworzona w 1988 r. przez Radę Regionalną Bretanii dla ożywiania i koordynowania współpracy aktorów regionalnych w dziedzinie innowacji i otwierania regionu na współpracę na poziomie europejskim, ze szczególnym uwzględnieniem wsparcia dla sektora MŚP. W 2009 r. w agencji pracuje 13 pracowników, a jej działalność jest finansowana zarówno przez Radę Regionalną Bretanii, jak i przez środki państwowe i europejskie. Wśród członków Bretagne Innovation znajdują się m.in.: przedsiębiorstwa regionalne, których działalność ma charakter przemysłowy lub technologiczny, ok. 100 doradców sieci rozwoju technologicznego RDT, 12 centrów innowacji technologicznej CIT, 7 technopolii ułatwiających powstanie i rozwój przedsiębiorstw innowacyjnych w Bretanii¹⁵.

Regionalny inkubator przedsiębiorczości Emergys skupia 7 technopolii funkcjonujących w Bretanii, 22 jednostki badań i szkolnictwa wyższego, a także partnerów finansowych i instytucje regionalne. Od początku istnienia (2000 r.) w inkubatorze zrealizowano 95 projektów, z których powstało 66 przedsiębiorstw (w tym 56 nadal funkcjonuje). Łącznie nowo powstałe przedsiębiorstwa stworzyły 467 miejsc pracy. W 2008 r. w ramach inkubatora zostało utworzonych 8 nowych przedsiębiorstw i 66 nowych miejsc pracy. Przedsiębiorstwa tworzone w ramach inkubatora Emergys należą głównie do sektora ICT (46%), w dalszej kolejności do obszaru nauk biologicznych (25% ogółu projektów), nauk ścisłych (23%) oraz nauk społecznych i usług (5%)¹⁶. Inkubator Emergys jest bezpośrednio połączony z regionalnym oddziałem Oséo Innovation, Radą Regionalną Bretanii, poszczególnymi aglomeracjami w regionie, departamentami i DRIRE, przez co możliwa jest wymiana informacji w obszarze innowacji i transferu technologii, a także dobrych praktyk w tej dziedzinie.

¹³ CIFRE – konwencja przemysłowa formacji poprzez badania (fr. *convention industrielle de formation par la recherche*) instrument, dzięki któremu przedsiębiorstwo francuskie zatrudniające doktora w zespole badawczym we współpracy z państwowym laboratorium otrzymuje wsparcie finansowe ze strony Ministerstwa Badań. W czasie 25-letniego funkcjonowania konwencji z tej formy współpracy skorzystało 6000 przedsiębiorstw, 4000 laboratoriów i 12 000 doktorantów w dziedzinie badań i innowacji (www.anrt.asso.fr).

¹⁴ *Présentation régionale de la recherche et rapports d'activité des DRRT. Année 2007*, Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche, juin 2008, s. 135-136; *Schéma régional de l'innovation*, Bretagne Innovation, Rennes, novembre 2008.

¹⁵ www.bretagne-innovation.tm.fr.

¹⁶ www.incubateur-emergys.fr.

Z analizy funkcjonowania francuskiego systemu badań i innowacji¹⁷ wynika między innymi jego fragmentaryczność, która przejawia się w wielości instytucji na poziomie krajowym, regionalnym, a także innych ośrodków wsparcia innowacji, których kompetencje często się wzajemnie nakładają. Powstaje zatem konieczność koordynowania podejmowanych działań w dziedzinie wspierania innowacji i transferu technologii. Przykład Bretanii pokazał, że region ten poprzez instytucje pośredniczące wspiera sektor MŚP w tworzeniu przedsiębiorstw innowacyjnych i koordynowaniu współpracy partnerów społeczno-gospodarczych. Biorąc pod uwagę fakt, że współpraca w dziedzinie transferu technologii, wymiana dobrych praktyk, korzystanie ze wzajemnych doświadczeń stanowią warunek konieczny procesu uczenia się na poziomie regionalnym, należy zakładać, że wzajemne współdziałanie partnerów regionalnych w dziedzinie innowacyjności i podnoszenia pozycji konkurencyjnej wobec regionów europejskich będzie się pogłębiać w przyszłości.

Literatura

- Asheim B., *Industrial Districts as Learning Regions. A Condition for Prosperity*, *Studies Technology, Innovation and Economic Policy*, University of Oslo, Oslo 1995.
- Bougrain F., *Les enjeux de la proximité institutionnelle lors du processus d'innovation*, „Revue d'Économie Régionale et Urbaine”, nr 4, Bordeaux 1999.
- Florida R., *Toward the learning region*, „Futures” 1995, 27 (5).
- Indicateurs régionaux de la Recherche et de l'Innovation*, Direction de l'évaluation, de la perspective et de la performance, janvier 2009.
- Indicateurs régionaux de la Recherche et de l'Innovation. Bretagne*, Direction de l'évaluation, de la perspective et de la performance, janvier 2009.
- Keeble D., Lawson C., Moore B., Wilkinson F., *Collective learning processes, networking and institutional thickness in the Cambridge Region*, „Regional Studies”, vol. 33.4, 1999.
- Łaźniewska E., *Uczący się region, terytorialne systemy produkcyjne a procesy globalizacji. Synteza współczesnych teorii*, [w:] *Wiedza, innowacyjność, przedsiębiorczość a rozwój regionalny*, red. A. Jewtuchowicz, Uniwersytet Łódzki, Łódź 2004.
- Maillat D., Kebir L., „*Learning region*” et systèmes territoriaux de production, „Revue d'Économie Régionale et Urbaine”, nr 3, Bordeaux 1999.
- Matusiak B.K., *Rozwój systemów wsparcia przedsiębiorczości – przesłanki, polityka i instytucje*, rozprawa habilitacyjna, Wydawnictwo Instytutu Technologii Eksploatacji PIB, Radom-Łódź 2006.
- Territorial Reviews. France*, OECD Publishing 2006.
- Présentation régionale de la recherche et rapports d'activité des DRRT. Année 2007*, Ministère de l'Enseignement Supérieur et de la Recherche, juin 2008.
- Rul B., *Le secteur privé finance les deux tiers des dépenses bretonnes de recherche et développement*, „Octant” nr 114, octobre 2008.
- Schéma régional de l'innovation*, Bretagne Innovation, Rennes, novembre 2008.
- Storper M., *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, The Guilford Press, New York 1997.
- The Learning Region*, R. Rutten, F. Boekema, Edward Elgar UK, 2007.

¹⁷ *Territorial Reviews. France*, OECD Publishing 2006, s. 77.

Źródła internetowe

www.anrt.asso.fr.

www.bretagne-innovation.tm.fr.

www.incubateur-emergys.fr.

LEARNING REGIONS ON THE EXAMPLE OF FRANCE

Summary: The article concerns the concept of the learning region which is placed among three theoretical areas: regional learning, clusters and networks and innovation support institutions. Theoretical bases of the learning region lead to the analysis of French regions as learning regions and to the description of the system that supports its competitive edge, in particular on the example of Brittany region. The innovation level of French regions is diversified – despite the domination of the capital region activities, many initiatives are taken in this field in other French regions. Regions of France with leading position in regional innovation can be named as learning regions, the results of the others are awaited.